

**အရှင်ဗုဒ္ဓဒတ္တ (အေဒီ ၅-ရာစု)
ရှေးဦး အဋ္ဌကထာကျမ်းပြု**

အရှင်ဗုဒ္ဓဒတ္တသည် ဗုဒ္ဓမတည၊ ရှေးဦး အဋ္ဌကထာကျမ်းပြု ဆရာကြီး ဖြစ်သည်။ အရှင်မဟာဗုဒ္ဓယောသကဲ့သို့ နိကာယ်ငါးရပ် အဋ္ဌကထာ ကျမ်းကြီးများကို မဖွင့်ဆိုခဲ့သော်လည်း လွယ်ကူစွာ နှုတ်ရဆောင်ပြီး မှတ်သားနိုင်စေရန် ပိဋကတ်အနှစ်ချုပ် သံသိပ်ကျမ်း သို့မဟုတ် လက်သန်း ကျမ်းများကို ဂါထာဗန္ဓုဖြင့် ရေးဖွဲ့ခဲ့သည်။ အရှင်မြတ်၏ ဝေါဟာရ သုံးနှုန်းပုံနှင့် ရေးဟန်တို့မှာ အရှင်မဟာဗုဒ္ဓယောသ ထက်ပင် တိကျ ပြတ်သားပြီး ဝေါဟာရ ကြွယ်ဝမှုတွင် စံတင်လောက်သည်ဟု ပါဠိပညာရှင်တို့ ချီးမွမ်းပြောဆိုကြသည်။

ဤအရှင်သည် အဘိဓမ္မာဝတာရ၊ ဝိနယဝိနိစ္ဆယ၊ ဥတ္တရဝိနိစ္ဆယ ဟူသော သံသိပ်ကျမ်းများနှင့် မဓရတ္ထဝိလာသိနီ အမည်ရှိ ဗုဒ္ဓဝံသအဋ္ဌကထာကျမ်းတို့ကို ပြုစုတော်မူခဲ့သည်။ နောက်ထပ် အဘိဓမ္မာအနှစ်ချုပ် ဖြစ်သည့် ရှုပါရူပဝိဘာဂ ကျမ်းကိုလည်း ဤအရှင်ပင် ရေးသည်ဟု ပါဠိပညာရှင်များ ယုံကြည်ကြသည်။ ရှေးခေတ်က သီဟိုဠ်နှင့် မြန်မာနိုင်ငံတို့၌ အရှင်မြတ်၏ ကျမ်းစာများကို အလွန် လေးစားပြီး အထူးအသုံးပြု သင်ယူပို့ချခဲ့ကြသည်။

ကျမ်းစာများ

အဘိဓမ္မာဝတာရ-သည် ပါဠိတော် မဟုတ်သည့် ရှေးအကျဆုံး အဘိဓမ္မာကျမ်း ဖြစ်သည်။ သီရိလင်္ကာနိုင်ငံ၊ ရှေးဟောင်းမြို့တော် အနရာဓပုရရှိ မဟာဝိဟာရဝါသီ အရှင် မြတ်တို့၏ သင်ရိုးကို အခြေပြုသည်။ အဘိဓမ္မာ ခုနစ်ကျမ်းလာ အနက် အဓိပ္ပါယ်များကို အနှစ်ချုပ် ဖော်ပြသည်။ ၁၂-ရာစု မတိုင်မီ ပေါ်လာသည့် ပိုမိုသေးငယ် ကျစ်လျစ်သည့် အရှင်အနုရုဒ္ဓါ၏

အဘိဓမ္မတ္ထသင်္ဂဟကျမ်းက နောင်အခါ ယင်းအဘိဓမ္မာ ဝတာရ ကျမ်းကို လွှမ်းမိုးသွားခဲ့ဖွယ် ရှိသည်။

သီလစသော ဂုဏ်အပေါင်းနှင့် ပြည့်စုံသော အရှင်သုမတိထေရ် တောင်းပန်သောကြောင့် ရေးသည်။ ကျမ်းပြု ရည်ရွယ်ချက်မှာ 'ရဟန်းတော်များ အဘိဓမ္မာပိဋက၌ လိမ္မာကျွမ်းကျင်စေရန် ဖြစ်သည်'ဟု ပဏာမဂါထာ၌ ဖော်ပြသည်။ နိဂုံး၌လည်း မဟာဝိဟာရဝါသီ ပို့ချစဉ်ကို မှီငြမ်းပြုကြောင်း ဝန်ခံခဲ့သည်။

အဘိဓမ္မာဝတာရ ကျမ်း၌ နိဒ္ဒေသ သို့မဟုတ် ကဏ္ဍ နှစ်ဆယ့်လေးခု ရှိပြီး ဂါထာနှင့် စုက္ကိယရော၍ ရေးသည်။ စုက္ကိယ အကြားတွင် ညှပ်ထားသည့် ဂါထာပုဒ်ရေ ၁၄၁၅-ပုဒ် ရှိသည်။ အဘိဓမ္မာဝတာရ၌ အရှင်သာရိပုတ္တရာ၏တပည့် အရှင်သုမင်္ဂလ (ဋီကာကျော် ကျမ်းပြု) ရေးသည့် အဘိဓမ္မတ္ထဝိကာသိနီ အမည်ရှိ ဋီကာတစ်စောင် ရှိသည်။

ဝိနယဝိနိစ္ဆယ-ကျမ်းသည် ဝိနယပိဋက၏အဖွင့် ဖြစ်သည်။ ကျမ်းစာ၏ အမည်ကို ကဏ္ဍတစ်ခု၏ အဆုံးတိုင်းနှင့် ကျမ်းစာ အပြီးတို့၌ ကောင်းစွာ ဖော်ပြထားသည်။ ဤကျမ်း၌ ကဏ္ဍကြီးလေးခု ခွဲခြားသည်။ ယင်းတို့မှာ ဘိက္ခုဝိဘင်္ဂ၊ ဘိက္ခုနီဝိဘင်္ဂ၊ မဟာခန္ဓကနှင့် ဘိက္ခုနီခန္ဓကတို့ ဖြစ်သည်။ ကဏ္ဍတိုင်းတွင် ထပ်ဆင့်ခွဲ ကဏ္ဍငယ်များ ပါရှိလျက် ယေဘုယျအားဖြင့် ဝိနယပိဋကအတိုင်း ခွဲခြားခြင်းဖြစ်ပြီး ဂါထာပုဒ်ရေပေါင်း ၃၁၈၃-ရှိသည်။

အရှင်ဗုဒ္ဓဒတ္တ၏ သဒ္ဓိဝိဟာရိက တပည့်ရင်း အရှင်ဗုဒ္ဓသီဟမထေရ် တောင်းပန်၍ ရေးသည်။ 'ရဟန်းတော်များ၏ အစီးအပွားအတွက် အချိန်မကြာဘဲ ဝိနည်း (အဆုံး အဖြတ်) ကို အလွယ်တကူ နားလည်နိုင်စေရန်' ရည်ရွယ်သည်။

ဥတ္တရဝိနိစ္ဆယ-ကျမ်း၌ ဘိက္ခုဝိဘင်္ဂ၊ ဘိက္ခုနီဝိဘင်္ဂဟု အပိုင်းကြီး နှစ်ပိုင်းပါပြီး ဘိက္ခုဝိဘင်္ဂ၌ ကဏ္ဍငါးခု၊ ဘိက္ခုနီဝိဘင်္ဂ၌ ကဏ္ဍ ၁၃-ခုပါဝင်သည်။ စုစုပေါင်း ဂါထာ ပုဒ်ရေ ၉၆၉-ပုဒ်ဖြင့် ဖွဲ့စည်းသည်။

အရှင်မြတ် အလွန် လေးစားသည့် အရှင်သံဃာပါလ မထေရ် တောင်းပန်၍ ရေးသားသည်။ 'ဗုဒ္ဓသာသနာတော် အရှည်တည်တံ့မှုကို အလိုရှိသဖြင့် ရဟန်းတော်များ ဝိနည်း အဆုံးအဖြတ်၌ လိမ္မာစေရန် ရည်ရွယ်ကြောင်း' ဖော်ပြသည်။

ဝိနယဝိနိစ္ဆယနှင့် ဥတ္တရဝိနိစ္ဆယ ဋီကာကို အရှင်ဝါစိဿရ (အရှင်မဟာဥပတိဿ မထေရ်ဟုလည်း ဆိုသည်)က ပြုစုခဲ့ကြောင်း သိရသည်။ ထိုဋီကာ၏ နိဂုံးအရမူ ဋီကာရေးသူ၏ အမည်နာမ မထင်ရှားသော်လည်း ပထမ ပရတ္တမဘုရင်မင်း ကိုးကွယ်သည့် သာရတ္ထဋီကာ ကျမ်းပြု အရှင်သာရိပုတ္တရာ၏ တပည့်ဖြစ်ကြောင်း ပဏာမ၌ ဖော်ပြသည်။

ဗုဒ္ဓဝံသအဋ္ဌကထာကို ကျမ်းပြုသူက မဓုရတ္တဝိလာသိနီဟု အမည်ပေးခဲ့သည်။ ရှေးဟောင်း အဋ္ဌကထာများ၏ အစဉ်အလာ ဖွင့်ဆိုနည်းကို မှီငြမ်းပြုသည်။ ဆွေးနွေးဖွယ် အချက်အလက် များစွာနှင့် အနက်တူ ဝေါဟာရ များစွာကိုလည်း ထုတ်ပြ သည်ဟု ပညာရှင်တို့ သုံးသပ်ကြသည်။ ဗုဒ္ဓဝံသအဋ္ဌကထာ၌ အရှင်မဟာဓမ္မပါလ ရေးသော ဋီကာကျမ်း တစ်စောင် ရှိကြောင်း ပါဠိပညာရှင်တို့ ဆိုကြသည်။

သဒ္ဓိဝိဟာရိက အတူနေ တပည့်ရင်းဖြစ်သူ ဗုဒ္ဓသီဟထေရ် တောင်းပန်၍ ရေးသားခြင်း ဖြစ်သည်။ ကျမ်းပြု ရည်ရွယ်ချက်မှာ 'ကိလေသာ အညစ်အကြေးဟူသော အနှောင့်အယှက်ကို ဖျက်ဆီးတတ်သော ဗုဒ္ဓမြတ်စွာ သာသနာတော် အခွန်ရှည် တည်တံ့စေရန်၊ ငါ (ကျမ်းပြုသူ) ကိုယ်တိုင်မှာလည်း ကုသိုလ်အနစ်ကို ရရှိစေရန်နှင့် လူအပေါင်း ကြည်ညိုသဒ္ဓါ တိုးပွားကြစေရန်' ဖြစ်သည်။ 'မဟာဝိဟာရဝါသီ မထေရ်တို့၏ ပါဠိတော်အစဉ်ကို မှီလျက် နိကာယ(ဂိုဏ်းဂဏ) တစ်ပါးမှ လာသော အယူအဆများ ရောထွေး ယှက်တင်ခြင်းမရှိဘဲ အနှစ်သာရ ပြည့်လျှမ်းသော အဋ္ဌကထာ ဖြစ်အောင် အကျဉ်းအားဖြင့် ဖွင့်ဆိုပါမည်'ဟုလည်း ကျမ်းဦးပဏာမ၌ ပဋိညာဉ် ပြုခဲ့သည်။

ရှုပါရူပဝိဘာဂ-ကျမ်းသည် အဘိဓမ္မာ အနှစ်ချုပ်ပင် ဖြစ်သည်။ ဤကျမ်းကိုလည်း အရှင်ဗုဒ္ဓဒတ္တ ရေးသည်ဟု ယေဘုယျအားဖြင့် လက်ခံကြသည်။ ပါဠိပညာရှင် Dr. B.C. Law လည်း ရှုပါရူပဝိဘာဂကို အရှင်ဗုဒ္ဓဒတ္တ ရေးသားကြောင်း လက်ခံခဲ့သည်။ ယင်းကျမ်း၌ ရှုပါ၊ အရှုပါ၊ စိတ္တာ၊ စေတသိကတို့ကို ဖော်ပြပြီး စုက္ကိယ စကားပြေဖြင့် ရေးသော ကျမ်းဖြစ်သည်။ ယင်းကျမ်းကို လန်ဒန် ပါဠိတော်အသင်း (P.T.S., London) အတွက် အေပီဗုဒ္ဓဒတ္တမထေရ် တည်းဖြတ်ပေးခဲ့သည်။ ယင်းကျမ်း၏ အင်္ဂလိပ်ဘာသာပြန် တစ်စောင်ကိုလည်း ၁၉၉၂- ခုနှစ်ထုတ် P.T.S. ဂျာနယ် အတွဲမှတ်-၁၆ တွင် ဖော်ပြခဲ့သည်။

စာပန်းချီ

အရှင်ဗုဒ္ဓဒတ္တသည် မိမိ၏ကျမ်းစာ နိဂုံးတို့၌ ထိုထိုကျမ်းကို ရေးသားစဉ်က မိမိသီတင်းသုံး နေထိုင်ခဲ့သည့် ပတ်ဝန်းကျင်၊ နေရာဒေသ၊ ကျောင်းတိုက် အဆောက်အအုံနှင့် ပတ်သက်၍ ကဗျာဆရာပီစာပန်းချီ ခြယ်၍ ဖော်ပြခဲ့သည် ..

'ရတနာ မျိုးစုံရှိသည့် ဈေးအမျိုးမျိုး၊ ဥယျာဉ်ပန်းမန် အသွယ်သွယ်တို့ဖြင့် မွေ့လျော်ဖွယ် ကာဝေရိပဋ္ဌန မြို့၌၊ ကေလာသ တောင်ထွတ်ပမာ တံတိုင်း ပြာသာဒ်တို့ဖြင့် တန်ဆာဆင်ထားသော ကဏ္ဍဒါသအမည်ရှိ ဥပါသကာ ဆောက်လုပ် လှူဒါန်းသည့် ပါစီနပါသာဒ (အရှေ့ပြာသာဒ်) ကျောင်း၌ သီတင်းသုံးစဉ် (အဘိဓမ္မာဝတာ ရ)' ကို ရေးသည်။

'စောဠ တိုင်းမြတ်၏ ဗဟိုအချက်အချာ နေရာ၊ ခိုးသားဓားပြ ဘေးရန် ကင်းဝေးရာ၊ လူအပေါင်း၏ နှစ်သက်ဖွယ်တို့ စုဝေးရာ၊ အင်ကြင်းတော ထန်း တော ငှက်ပျော်ခြံ အုန်းခြံ ကြံခင်းတို့ဖြင့် လွှမ်းခြုံထားပြီး ကြာဖြူကြာညိုတို့ ပြည့်လျှမ်းသည့် ရေကန်သာတို့ တည်ရှိရာ၊ ကာဝေရိ (မြစ်)ရေ ကျရောက် (တိုက်စား) မှု

ကြောင့် မြေအပြင် ပြန်ပြူးပြီး ကျက်သရေ မင်္ဂလာအပေါင်းတို့ ဝေစည်ရာ၊ စည်ပင် တိုးတက်မှု၏ သင်္ကေတဖြစ်သော ဘူတ မင်္ဂလာ အမည်ရသော ရွာ၌ ..

'မြင့်မား ထည်ဝါသည့် ရှုချင်စဖွယ် အုတ်တံတိုင်း တံခါးမုခ်တို့ ဖြင့် ကာရံထားပြီး ကျယ်ပြော ဆန်းပြားသော မိုးထိဆင်ဝင် ဆောင်များ၊ ခမ်းနားလှသည့် တိုက်ကျောင်းများ စုဝေးတည်ရှိရာ ကောင်းမှုရှင် ဥပါသကာ ဝေဏူဒါသ (B.C. Law အလိုအရ ပိဏ္ဍိဒါသ = Pindidasa ဟုဆိုသည်) လှူဒါန်းသည့် ကျောင်း တိုက်အတွင်း စိတ်နှလုံးကို ကြည်မြစေသော ပြာသာဒ်ကျောင်း ၌ သီတင်းသုံးစဉ်' (ဝိနယဝိနိစ္ဆယ ကျမ်းကို ရေးသားသည်)။

'ယောက္ခား မိန်းမမျိုးစုံ ထူပြောလျက် ကာဝေရိ မြစ်ရေဖြင့် မွေ လျော်ဖွယ် ကောင်းသော ကာဝိရပဋ္ဌနမြို့၌၊ ချိုမြိန်သော စကား ကို ဆိုတတ်သူ ကာဏုဒါသ အမည်ရသည့် သူတော်ကောင်း ဥပ သကာ ဆောက်လုပ်လှူဒါန်းသော၊ လူမိုက်တို့ အန္တရာယ်ကြောင့် အနေအထိုင် ကျဉ်းမြောင်းခြင်း မရှိဘဲ ငြိမ်းချမ်းသာယာလျက် တံတိုင်းပြာသာဒ်ပေါင်း များစွာရှိသဖြင့် အရိပ်အာဝါသနှင့် ပြည့် စုံသောကြောင့် နေချင်စဖွယ် ကျောင်းတိုက် အတွင်းရှိ အလွန် ဆိတ်ငြိမ်သော ပါစီနပါသာဒ (အရှေ့ပြာသာဒ်ကျောင်း) အပေါ် ထပ်၌ သီတင်းသုံးစဉ်' (ဗုဒ္ဓဝံသအဋ္ဌကထာကို ရေးသည်)။

ကာဝေရိပဋ္ဌနမြို့၊ ပါစီနပါသာဒ၌ သီတင်းသုံးစဉ် အဘမောဝတာရ နှင့် ဗုဒ္ဓဝံသအဋ္ဌကထာတို့ကို ရေးပြီး ဘူတမင်္ဂလာရွာ၌ သီတင်းသုံးစဉ် ဝိနယဝိနိစ္ဆယကို ရေးသားကြောင်း ဆိုလိုသည်။ ဥတ္တရဝိနိစ္ဆယ ကျမ်းကို ရေးသားသည့် နေရာကို မသိရသော်လည်း အရှင်သံဃပါလထေရ် တောင်းပန်ကြောင်း ဖော်ပြသဖြင့် သီဟိုဠ်ကျွန်း၌ သီတင်းသုံးစဉ် ရေး သည်ဟု ယူဆရသည်။

ဇာတိဒေသ

အရှင်ဗုဒ္ဓဒတ္တ၏ မွေးဖွားရာဒေသ အကြောင်းကို အနည်းငယ်သာ သိရ သည်။ ဥတ္တရဝိနိစ္ဆယ နိဂုံး၌ 'ဣတိ တမ္ပပဏ္ဍိယေန .. ဥရဂပုရေန ဗုဒ္ဓ ဒတ္တေန-ဟု ပါရှိသည်။ ထိုစကားရပ်နှင့် ပတ်သက်၍ ၁၃-ရာစု အစပိုင်း တွင် ရေးသည့် ဋီကာ၌ 'ဣတိ တမ္ပပဏ္ဍိယေန-စသော စကားမှာ ကျမ်းပြု ဆရာ၏ ပကတိ စင်ကြယ်သော ဗာဟုသစ္စ စသောဂုဏ်ကို အဦးပြု၍ ကျမ်းစာအပေါ် အလေးဂရု ပြုစေလိုသည့် ဆန္ဒဖြင့် အရှင်ဗုဒ္ဓဒတ္တ၏ တ ပည့် (ဗုဒ္ဓသီဟ ဖြစ်ဖွယ်ရှိသည်) က ရေးသားခဲ့သော ဝါကျဖြစ်သည်' ဟု မှတ်ချက် ပြုခဲ့သည်။

အဆိုပါ နိဂုံးစကားအရ အရှင်ဗုဒ္ဓဒတ္တသည် အိန္ဒိယ တောင်ပိုင်း၊ စောဠတိုင်း၊ တမ္ပပဏ္ဍိမြစ်အနီး ဥရဂမြို့သား ဖြစ်ကြောင်းကိုသာ အတိ အကျ ဆိုနိုင်သည်။ ဥရဂပုရမြို့သည် ယနေ့ခေတ်တွင် အိန္ဒိယ တောင် ပိုင်း၊ တမိလ်နာဒု ပြည်နယ်၊ ထရီချီနိုပိုလီ (Trichinopoly) မြို့အနီး၊ ကဝေရိမြစ်၏ တောင်ဖက်ရှိ ယခုခေတ် ဥရယ်ယုရ် (Uraiyur)မြို့ ဖြစ်ပြီး တစ်ချိန်က စောဠတိုင်း၏မြို့တော် ဖြစ်ဖူးသည်။ ယခုခေတ် တမီးလ်လူမျိုး စာပေ ပညာရှင်တို့က အရှင်ဗုဒ္ဓဒတ္တ၊ အရှင်အနုဒ္ဓါ စသော အဋ္ဌကထာ ကျမ်းပြု ပုဂ္ဂိုလ်များအား တမီးလ်လူမျိုး တွေးခေါ်ရှင်နှင့် ပါဠိကျမ်းဂန် ရေးသားသည့် ပုဂ္ဂိုလ်များ အဖြစ် ဂုဏ်ယူ ဖော်ပြလေ့ရှိကြသည် ။

စောဠသည် အိန္ဒိယတောင်ပိုင်း၌ တမီးလ်လူမျိုးတို့ နေထိုင်ရာ အ လွန် ရှေးကျသော တိုင်းနိုင်ငံ၏အမည် ဖြစ်သည်။ မြို့တော်ကို မကြာခဏ ပြောင်းရွှေ့လေ့ရှိသည်။ အေဒီ ၂-ရာစု ကရိကာလ (Karikala)မင်း လက် ထက်၌ စောဠနိုင်ငံ၏ မြို့တော်ကို ဥရဂပုရမှ ကာဝေရိပဋ္ဌန (Kaveripattanam) မြို့သို့ ပြောင်းရွှေ့ခဲ့သည်။ အရှင်ဗုဒ္ဓဒတ္တတို့ ခေတ်တွင် ဥရဂပုရ သည် သာမန်မြို့မျှသာ ဖြစ်ဖွယ်ရှိသည်။ ယင်းနောက် ပလ္လဝမင်းတို့ တိုက် ခိုက်မှုကြောင့် စောဠနိုင်ငံ၏ အရှိန်အဝါ ကျဆင်းခဲ့သော်လည်း အေဒီ ရှစ်

ရာစု နောက်ပိုင်း ပလ္လဝအရိန်အဝါ ကျဆင်းစဉ် စောဠတို့ ပြန်လည် အင်အား ကောင်းလာခဲ့သည်။ အေဒီ ၉-ရာစု ဝိဇယလာယ (Vijayalaya) မင်းလက်ထက်၌ တညူ(Tanjore)သည် စောဠနိုင်ငံ၏ မြို့တော် ဖြစ်ခဲ့သည်။

ပေါ်ထွန်းရာ ခေတ်

အရှင်ဗုဒ္ဓဒတ္တ ပြုစုသည့် ဝိနယဝိနိစ္ဆယဋီကာ နိဂုံး၌ ဋီကာရေးသူ၏ အမည်နာမ မထင်ရှားသော်လည်း ပရတ္တမဘုရင်မင်း ကိုးကွယ်သည့် သာရတ္တဋီကာရှင် အရှင်သာရိပုတ္တရာ၏ တပည့် အရှင်ဝိစိဿရ ဖြစ်ကြောင်း ပညာရှင်တို့ အသိအမှတ် ပြုကြသည်။ အရှင်သာရိပုတ္တရာသည် မိမိ (ဋီကာရှင်)အား ဗုဒ္ဓသာသနာတော်၌ ကြီးပွားအောင် ဆောင်ရွက်ပေးခဲ့သည်ဟု နိဒါန်း(ပဏာမ)၌ ဆိုထားသည်။ ထို့ကြောင့် ဝိနယဝိနိစ္ဆယ ကျမ်း၏ အဖွင့်ဋီကာမှာ သာရတ္တဋီကာထက် အလွန် နောက်မကျဘဲ အေဒီ ၁၂-ရာစုကုန်ခါနီး သို့မဟုတ် ၁၃-ရာစု အစပိုင်းဟု ဆိုနိုင်သည်။

ယင်းဝိနယဝိနိစ္ဆယ ဋီကာကျမ်း၏ ပဏာမအဖွင့်တွင် အရှင်ဗုဒ္ဓဒတ္တ မထေရ်အား ဝိနယဝိနိစ္ဆယကျမ်းကို ပြုစုရန် သဒ္ဓိဝိဟာရိက တပည့်ရင်း ဗုဒ္ဓသီဟ မထေရ်က တောင်းပန်ပြီး ဥတ္တရဝိနိစ္ဆယ ကျမ်းကို ရေးသားရန် အရှင်သံဃပါလထေရ်က တောင်းပန်ကြောင်း၊ ထိုမထေရ် နှစ်ပါးအပြင် အဋ္ဌကထာဆရာ အရှင်မဟာဗုဒ္ဓယောသ ကိုယ်တိုင်လည်း တစ်ဆင့် စကားဖြင့် တောင်းပန်သည်ဟု ယူဆနိုင်ကြောင်းကို-

'အထ ခေါ မဟာဝံသာဒီသု-
ဗုဒ္ဓဿ ဝိယ ဂုတ္တိရ-ယောသတ္တာ တံ ဝိယာကရုံ။
ဗုဒ္ဓယောသောတိ ယော သော ဟိ၊
ဗုဒ္ဓေါ ဝိယ မဟီတလေ ဇ'

ဟူသော မဟာဝံသကျမ်း ဒုတိယပိုင်းလာ ဂါထာဖြင့် အစချီ၍ အောက်ပါ အတိုင်း ဖော်ပြသည် ..

'ဖော်ပြပြီး မထေရ်နှစ်ပါး (အရှင်ဗုဒ္ဓသီဟ နှင့် အရှင်သံဃပါလ

ထေရ်)မျှ သည်သာ ကျမ်းပြုရန် တိုက်တွန်းကြသည် မဟုတ်ဘဲ၊ မဟာဝံသကျမ်း စသည်တို့၌ "ဗုဒ္ဓမြတ်စွာ၏ အသံတော်ကဲ့သို့ နက်နဲသော အသံရှိသောကြောင့် ဗုဒ္ဓယောသ-ဟူသော အမည်ဖြင့် ဘုရားရှင်ကဲ့သို့ မြေအပြင်၌ ထင်ရှားကျော်စောသူ" စသည်ဖြင့် ချီးမွမ်း ဖွဲ့ဆိုအပ်သော ဂုဏ်သတင်းရှိသည့် ပိဋကတ်သုံးပုံ၏ အဖွင့် အဋ္ဌကထာကို စီရင်ခဲ့သူ အရှင်မဟာဗုဒ္ဓယောသလည်း တစ်ဆင့်စကား၏ အစွမ်းဖြင့် ကျမ်းပြုရန် တိုက်တွန်းသည်သာ ဖြစ်၏။ တိုက်တွန်းပုံမှာ ဤသို့တည်း ..

'ဤ အရှင်ဗုဒ္ဓဒတ္တ မထေရ်သည် သီရိလင်္ကာမှ မိမိမွေးရပ်မြေ ဇမ္ဗူဒိပ်(အိန္ဒိယတောင်ပိုင်း)သို့ ပြန်ကြွတော်မူ၏။ ထိုစဉ်အခါ ဇမ္ဗူဒိပ်ကျွန်းနေ ပဋိပတ္တိ အားထုတ် နေကြကုန်လျက် ပရိယတ္တိအရာ လိမ္မာ ကျွမ်းကျင်တော်မူကြသည့် မဟာထေရ်မြတ်တို့ နှစ်သက်တော်မူသော သီဟိုဠ်ဘာသာ အဋ္ဌကထာများကို လူအားလုံးနှင့် သက်ဆိုင်သည့် မာဂဓီ(ပါဠိ)ဘာသာဖြင့် ပြန်ဆိုလျက် ပိဋကတ်သုံးပုံဟူသော ပရိယတ္တိဓမ္မ၏ အဖွင့် အဋ္ဌကထာကို ရေးသားရန် သီဟိုဠ်သို့ ကြွလာသည့် အရှင်မဟာဗုဒ္ဓယောသ မထေရ်နှင့် လမ်းခရီး အကြားတွင် တွေ့ဆုံကြ၏။

'အရှင်ဗုဒ္ဓဒတ္တသည် (အရှင်မဟာဗုဒ္ဓယောသ နှင့်) တရားစကား ဆွေးနွေး ပြောကြားပြီးနောက် တစ်လောကလုံးကို ကျော်လွန်သည့် ထူးခြားသော ပညာဂုဏ်ရှိန်ကြောင့် သူဆင်းရဲသည် ရတနာအိုးကို တွေ့မြင်လိုက်ရသကဲ့သို့ (အရှင်မဟာဗုဒ္ဓယောသ အား) အလွန် နှစ်သက်သွားပြီး အရှင်မဟာဗုဒ္ဓယောသ၏ အဋ္ဌကထာ ရေးသားမည့် အကြံကို သိရသဖြင့် "အရှင်ဘုရားတို့ အလိုရှိတိုင်း ရေးသားအပ်သော အဖွင့်အဋ္ဌကထာ ကျမ်းများကို တပည့်တော်တို့ထံ ပို့ပေးပါဘုရား၊ တပည့်တော်က ယင်း အဖွင့်

အဋ္ဌကထာ၏ (ကဗျာဗန္ဓ) ကျမ်းကို ရေးသားပါမည်"ဟု အရှင် မဟာဗုဒ္ဓဃောသ၏ မျက်မှောက်၌ ဝန်ခံပြီး အရှင်မဟာဗုဒ္ဓဃော သကလည်း "ကောင်းပါပြီ၊ အရှင်မြတ် မိန့်တော်မူတိုင်း ရေးသား တော်မူပါဘုရား"ဟု တောင်းပန်သဖြင့် အဘိဓမ္မအဋ္ဌကထာ အ တွက် အဘိဓမ္မာဝတာရကျမ်း၊ ဝိနည်းအဋ္ဌကထာအတွက် ဝိနယ ဝိနိစ္ဆယနှင့် ဥတ္တရဝိနိစ္ဆယ ကျမ်းတို့ကို ရေးသားစီရင်သည်ဟု အ စဉ်အလာ ပြောဆိုကြ၏။

ဆွေးနွေးကြမ်း

အရှင်ဗုဒ္ဓအတ္ထ၏ ပေါ်ထွန်းရာခေတ်နှင့် ပတ်သက်၍ သုတေသီ ပညာ ရှင်များ ဆွေးနွေးကြမ်း ဖြစ်သည်။ သီဟိုဠ် ပညာရှင် မာလာလာဆေ ကေရသည် အဋ္ဌကထာကျမ်းပြု ဆရာကြီးနှစ်ဦး တွေ့ဆိုကြသည် ဟု သော ဖော်ပြပါ အစဉ်အလာစကားကို လက်ခံလိုပုံရသည်။ သီဟိုဠ် ဆရာတော် အေပီဗုဒ္ဓအတ္ထကလည်း အစဉ်အလာစကားကို သက်သေ မပြ နိုင်သော်လည်း အရှင်မြတ်နှစ်ပါးတို့ ခေတ်ပြိုင် ဖြစ်ကြောင်းဖြင့် ကောက် ချက်ချခဲ့သည်။ ၎င်း၏ နောက်ယူဆချက် တစ်ရပ်မှာ ထိုခေတ် အချိန်က မဟာဝိဟာရ ကျောင်းတိုက်သည် ဗုဒ္ဓစာပေသင်ကြားရာ ဗဟိုဌာနဖြစ် သဖြင့် ပညာရှင်များစွာတို့ သီရိလင်္ကာသို့ အလည်အပတ် ရောက်ရှိလာ ကြပြီး ယင်းတို့အနက် အရှင်ဗုဒ္ဓအတ္ထကလည်း ပါသည်ဟူ၍ ဖြစ်သည်။

ဝိနယဝိနိစ္ဆယကျမ်းကို ရေးစဉ် စောဠနိုင်ငံ၌ ကလမ္မလူမျိုး အစွဲတ ဝိက္ကန္တမင်း အုပ်ချုပ်သည်ဟု ဆိုသည်။ အိန္ဒိယနိုင်ငံ၊ ဂုတ္တမင်းဆက်မှ ပထမ ကုမာရဂုတ္တမင်းသည် သီဟိုဠ်ဘုရင် သိရိနိဝါသနှင့် ခေတ်ပြိုင် ဖြစ် ပြီး ထိုအတူ ကလမ္မမင်းဆက်မှ အစွဲတ ဝိက္ကန္တမင်းနှင့် ပထမ ကုမာရဂုတ္တ မင်းတို့ ခေတ်ပြိုင်ဖြစ်ကြောင်း သိရသည်။ ဤအချက်သည် အရှင်မြတ် နှစ်ပါးတို့ ခေတ်ပြိုင် ဖြစ်သည်ဟူသော အဆိုကို ပို၍အလေး သာစေ သည်။ ဤအချက်နှင့် ပတ်သက်၍ ယင်းကျမ်းကို P.T.S. အတွက် တည်း

ဖြတ်ပေးသူ အေပီ ဗုဒ္ဓအတ္ထမထေရ်က နောင်အခါ 'လက်သန်းအဋ္ဌကထာ ကျမ်းပြု ဆရာကြီး' (The Great Author of Summaries) အမည်ဖြင့် စာတမ်း တစ်စောင် ထုတ်ဝေခဲ့သည်။

အချုပ်အားဖြင့် ခေတ်သစ်ပညာရှင် အားလုံးနီးပါးက အရှင်ဗုဒ္ဓအတ္ထ သည် အရှင်မဟာဗုဒ္ဓဃောသနှင့် ခေတ်ပြိုင် ဖြစ်ကြောင်းကို သဘောတူ ကြသည်။ ၁၂-ရာစု ကုန်ခါနီးအချိန် ထည့်သွင်းခဲ့သော မဟာဝံသ ဒုတိယ ပိုင်း၌ မှတ်တမ်း တင်ထားချက်အရ အရှင်မဟာဗုဒ္ဓဃောသ သီရိလင်္ကာ တွင် သီတင်းသုံးခြင်းသည် မဟာနာမမင်း(အေဒီ ၄၀၇-၄၂၉) လက်ထက် ဖြစ်သည်။ ထိုမှတ်တမ်း၌ အရှင်မဟာဗုဒ္ဓဃောသသည် အနုရာဇပုရမြို့၊ မဟာဝိဟာရ ကျောင်းတိုက်တွင် အရှင်သံဃပါလထံ၌ သီဟိုဠ်အဋ္ဌကထာ ကျမ်းများကို သင်ယူကြောင်း အတည်ပြုသည်။ ဝိသုဒ္ဓိမဂ် ကျမ်းကလည်း ယင်းဖော်ပြချက်ကို ထောက်ခံသည်။

သို့ဖြစ်၍ အရှင်မဟာဗုဒ္ဓဃောသနှင့် ခေတ်ပြိုင်ဖြစ်သူ အရှင်ဗုဒ္ဓအတ္ထ ကိုလည်း အေဒီ-၅ ရာစု အစပိုင်းဟုပင် ခန့်မှန်းနိုင် ဖွယ်ရှိသည်။

မြန်မာ ပညာရှင်များက အရှင်ဗုဒ္ဓအတ္ထထေရ်က အရှင်မဟာဗုဒ္ဓဃော သထက် သိက္ခာဝါ ကြီးရင့်သည်ဟု ယုတ္တိ အထောက်အထား များဖြင့် ဖော်ပြကြသည်။

အရှင်မဟာဗုဒ္ဓဃောသ မထေရ်က ဝိသုဒ္ဓိမဂ်ကျမ်းကို ရေးသားရန် မိမိအား အရှင်သံဃပါလမထေရ်၏ တောင်းပန်ပုံကို ဖော်ပြရာ၌ 'အဇ္ဈေ- သနံ ဂဟေတွာန = တိုက် တွန်းခြင်းကို ယူ၍' ဟုဆိုသည်။ အရှင်ဗုဒ္ဓအတ္ထ မထေရ်က ဝိနယဝိနိစ္ဆယ ကျမ်းကို ပြုစုရန် မိမိအား အရှင်သံဃပါလ၏ တောင်းပန်ပုံကို ပြရာ၌ 'သက္ကစ္စ သာဒရံ ယာစိတော = ကောင်းမွန် ရှိ သေစွာ တောင်းပန်အပ်သောကြောင့်'ဟု ဆိုသည်။

အထက်ပါ အဆိုနှစ်ရပ်တွင် 'အဇ္ဈေသနံ၊ တိုက်တွန်းခြင်းကို' ဟု သော ကြီးသူက ငယ်သူအား မိန့်ဆိုပုံ စကားရိပ်ကို ထောက်၍ အရှင်ဗုဒ္ဓ

ယောသသည် အရှင်သံဃပါလထက် အသက်သိက္ခာ ငယ်သည်ဟု ယူဆနိုင်သည်။ 'သက္ကစ္စ သာဒရံ ယာစိတော = ကောင်းမွန် ရိုသေစွာ တောင်းပန်အပ်သောကြောင့်'ဟူသော ငယ်သူက ကြီးသူအား လျှောက်ထားပုံ စကားရိပ်ကို တွေ့နိုင်သည်။ သို့ဖြစ်၍ အရှင်ဗုဒ္ဓဒတ္တသည် အရှင်မဟာဗုဒ္ဓယောသထက်လည်း အသက်သိက္ခာ ကြီးရင့်ဖွယ်ရှိကြောင်း ခန့်မှန်းကြခြင်း ဖြစ်သည်။

သို့ရာတွင် 'အဇ္ဈေသနံ ဗုဒ္ဓသိရိပုယဿ၊ ထေရဿ သမ္မာ သမန-ဿရန္တော (ဝိနည်းအဋ္ဌကထာ ပဏာမဂါထာ)။ ယင်းကို ဝဇီရဗုဒ္ဓိကာ၌ 'ဗုဒ္ဓသိရိထေရဿ ယာစနံ နိဿာယ အကာသိ .. သာရိပုတ္တဿ အဇ္ဈေသနံ နိဿာယ (ဘဂဝတာ) ဝိနယော ပညတ္တော' (ဝဇီရ-ဇီ၊ စာ-၁၇)ဟု ဖွင့်သည်။ ဤ၌ အဇ္ဈေသနံ-ပုဒ်ကို ယာစနံ-ဟု သာမန် ဖွင့်ဆိုခြင်း၊ အရှင်သာရိပုတ္တရာက မြတ်စွာဘုရားအား ဝိနည်းကို ပညတ်ရန် လျှောက်ထားသည်ကို အဇ္ဈေသနံ-ဟုပင် ဆိုခြင်းတို့ကြောင့် အရှင်ဗုဒ္ဓဒတ္တက အရှင်မဟာဗုဒ္ဓယောသထက် အသက်ကြီးသည် ဟူသော ပညာရှင်တို့၏ ယူဆချက်လည်း မခိုင်လုံသေးဟု ဆိုရန်ရှိသည်။

ပညာရှင် အချို့ကမူ အရှင်ဗုဒ္ဓယောသကပင် သိက္ခာကြီးသည်ဟု ယူလိုကြသည်။ သီရိလင်္ကာစာပေ၌ အရှင်ဗုဒ္ဓဒတ္တအား ရည်ညွှန်းသည့် တစ်ခုတည်းသော ဖော်ပြချက်ကို နိကာယသင်္ဂဟကျမ်း၌ တွေ့ရသည်။ ယင်းကျမ်းတွင် အရှင်ဗုဒ္ဓဒတ္တ၏ အမည်ကို အရှင်မဟာဗုဒ္ဓယောသ၏ နောက်၌ ကပ်လျက် ပြထားသည်။ ယင်းသည် အရှင်မဟာဗုဒ္ဓယောသ မထေရ်က အရှင်ဗုဒ္ဓဒတ္တထက် သိက္ခာ ကြီးရင့်ကြောင်း ညွှန်းလိုခြင်း ဖြစ်သည်ဟု ဆိုသည်။^{၁၆}

အရှင်မြတ်နှစ်ပါး မည်သူက သိက္ခာကြီးသည်ဟု အသေအချာ မဆိုနိုင်သော်လည်း အရှင်ဗုဒ္ဓဒတ္တ၏ ကျမ်းအချို့မှာ အရှင်မဟာဗုဒ္ဓယောသ၏ ကျမ်းစာ အချို့ထက် နောက်ကျသည်ဟုကား ဆိုနိုင်ရိပ် ထင်သည်။

အရှင်သုမင်္ဂလ (ဋီကာကျော်ဆရာ) ရေးသည့် အဘိဓမ္မာဝတာရ ဋီကာသစ်၊ ဂါထာအမှတ်၊ ၈၈၈ အဖွင့်၌-

အပ္ပနာယ ဟိ ကောသလ္လ-မိဒံ ဒသဝိဓံ ဣဓ။

ဂန္ထဝိတ္တာရဘိတေန၊ မယာ ဝိသဇ္ဇိတန္တိ စ။

အပ္ပနာကောသလ္လံ တဗ္ဗိနိဗ္ဗတ္တံ ဝါ ဉာဏံ ဂန္ထဝိတ္တာရဘယေန ဣဓ န ဒသိတံ၊ အတ္ထိကေဟိ ပန ဝိသုဒ္ဓိမဂ္ဂတော ဂဟေတဗ္ဗန္တိ အဓိပ္ပါယော။

အပ္ပနာကောသလ္လဉာဏံ အကြောင်းကို ကျမ်းလေးမည် စိုး၍ ဤ၌ မပြတော့ပါ။ အလိုရှိသူများ ဝိသုဒ္ဓိမဂ်မှ ယူတော်မူကြပါဟု ဆိုလိုသည် -

ဖော်ပြပါ ဋီကာစကားရပ်ကို 'အရှင်ဗုဒ္ဓဒတ္တ အနေဖြင့် ဝိသုဒ္ဓိမဂ်ကို ညွှန်းဆိုလိုခြင်း ဖြစ်သည်'ဟု ယူဆနိုင်လျှင် ယင်းဋီကာရှင် အနေဖြင့် အဘိဓမ္မာဝတာရ ကျမ်းက ဝိသုဒ္ဓိမဂ်ထက် နောက်ကျသည်ဟု လက်ခံကြောင်း ဆိုနိုင်သည်။ ရေးသားပြီး ကျမ်းစာများကို မိမိထံပို့ပေးရန် အရှင်ဗုဒ္ဓယောသအား အရှင်ဗုဒ္ဓဒတ္တထေရ်က လျှောက်ထားသည် ဟူသော ဝိနယဝိနိစ္ဆယဋီကာ အဆိုနှင့် အဘိဓမ္မာဝတာရကျမ်းက ဝိသုဒ္ဓိမဂ်အား ညွှန်းဆိုပုံကို ဖော်ပြလိုရိပ်ရှိသော အဘိဓမ္မာဝတာရ ဋီကာသစ် အဆို နှစ်ရပ် နီးစပ်သည်။ ယင်းဋီကာရှင် နှစ်ဦးမှာ တစ်ခေတ်တည်း ဆရာတူ တပည့် ဖြစ်သည်ကိုလည်း သတိပြုသင့်သည်။ တစ်ဖန် ဗုဒ္ဓဝံသအဋ္ဌကထာ၌ ဖော်ပြချက် တစ်ရပ်မှာ -

အဟံ တေန သမယေန၊ ဇဇိလော ဥဂ္ဂတာပနော။

အန္တလိက္ခမိ စရဏော၊ ပဉ္စာဘိညာသု ပါရဂူ။

အယံ ဂါထာ အဋ္ဌသာလိနိယာ မေဓသင်္ဂဟဋ္ဌကထာယ နိဒါနဝဏ္ဏ-နာယ ဒီပင်္ကရဗုဒ္ဓဝံသေ လိခိတာ။ ဣမသ္မိံ ပန ဗုဒ္ဓဝံသေ နတ္ထိ။ နတ္ထိဘာဝေါယေဝ ပနဿ ယုတ္တတရော။ ကသ္မာတိ စေ၊ ဟေဋ္ဌာ

သုမေဓကထာသု ကထိတတ္ထာတိ^{၁၅}။
 ဤဖော်ပြ ဂါထာကို ဓမ္မသင်္ဂဟီ ပါဠိတော်အဖွင့် အဋ္ဌသာလိနီ
 အဋ္ဌကထာ နိဒါနကထာ ဒီပင်္ကရဗုဒ္ဓဝင်၌ ထည့်သွင်း ရေးသား
 ထားပြီး ဗုဒ္ဓဝံသပါဠိတော်၌ မပါချေ။ မပါခြင်းသည်သာ ပို၍ သင့်
 မြတ်၏။ အကြောင်းမူ ယင်းဂါထာသည် သုမေဓကထာ၌ ပါပြီး
 ဖြစ်သောကြောင့်တည်း' ဟု ဖြစ်၏။

ဤ၌ အရှင်ဗုဒ္ဓဒတ္တသည် အရှင်မဟာဗုဒ္ဓယောသ၏ အဋ္ဌသာလိနီအဋ္ဌ
 ကထာကို အမည်နာမ ထုတ်ဖော်၍ ကိုးကားပြီး မှတ်ချက် ပေးထားသည်
 ကို တွေ့ရသည်။ ထို့ပြင် အဘိဓမ္မအဋ္ဌကထာအတွက် အဘိဓမ္မာဝတာရ
 ကျမ်းကို အရှင်ဗုဒ္ဓဒတ္တ ရေးသည်ဆိုသော ဝိနယဝိနိစ္ဆယဋီကာ၏ စကား
 ကိုပါ ထည့်သွင်း စဉ်းစားမည်ဆိုပါက အရှင်ဗုဒ္ဓဒတ္တ ဗုဒ္ဓဝံသအဋ္ဌကထာကို
 ရေးချိန်၌ အဋ္ဌသာလိနီအဋ္ဌကထာ စာမူတော်သည် အရှင်ဗုဒ္ဓဒတ္တ လက်
 သို့ ရောက်နေပြီဟု ယူဆနိုင်ပြန်သဖြင့် ဋီကာရှင် မထေရ်နှစ်ပါး၏ အယူ
 အဆန်း စပ်သည်ဆိုသော အချက်ကို ပိုမို နက်ရှိုင်းစေသည်။

သို့ရာတွင် အရှင်ဗုဒ္ဓဒတ္တထံ၌ ရှိသော သီဟိုဠ်ဘာသာ အဘိဓမ္မအဋ္ဌ
 ကထာ၏ အမည်မှာလည်း 'အဋ္ဌသာလိနီ'ပင် ဖြစ်သည်ဟု ဆိုလျှင်မူ ယင်း
 သို့ မယူဆနိုင်ကြောင်း ဆိုနိုင်ပါသည်။

ကျမ်းပြုဆုတောင်း

ဤကျမ်းစာ ပြုစုရသည့် ကောင်းမှုအထူးကြောင့် လူအပေါင်းသည် ရဟန်း
 မင်း ဖြစ်တော်မူသော ဗုဒ္ဓမြတ်စွာကိုယ်တိုင် ဆိုက်ရောက်ခဲ့သည့် သောက
 မဲ့ရာ ချမ်းသာ အေးငြိမ်းသော (နိဗ္ဗာန်)ပြည်သို့ ပေါက်ရောက်နိုင်ကြပါစေ။

လူအားလုံးတို့သည် ရောဂါဘယမှ ကင်းဝေးကြပါစေ။ လယ်ယာ
 စိုက်ပျိုးချိန်၌ မိုးလည်း ကောင်းမွန်စွာ ရွာသွန်းဖြိုးပါစေ။ လူအပေါင်းတို့
 အခါခပ်သိမ်း ကိုယ်စိတ် ကျမ်းမာ ချမ်းသာကြပါစေ။ ငတ်မွတ် ခေါင်းပါး
 ခြင်းမှ ကင်းဝေးကြပါစေ။ နတ်ဒေဝါ အပေါင်းတို့လည်း နတ်သမီး ခြွေရံ

သင်းပင်းများနှင့် နတ်လောကတွင် ကြာမြင့်စွာ စည်းစိမ်ကို ခံစားနိုင်ကြ
 ပါစေ။ ဗုဒ္ဓမြတ်စွာ၏ သာသနာတော်သည် လောက၌ ကြာရှည်စွာ တည်
 တံ့ပါစေ။ လောကပါလ နတ်အပေါင်းတို့သည် လောကကို ချမ်းသာစွာ
 စောင့်ရှောက်ကြပါစေတည်း။ (ဗုဒ္ဓဝံသအဋ္ဌကထာ နိဂုံး)။

အရှင်မြတ် ဆုတောင်းရာ၌ မိမိကောင်းကျိုး အတွက်မပါဘဲ သာသ
 နာတော် အရှည်တည်တံ့ရန်နှင့် လူအများ ကောင်းကျိုးအတွက်သာ အ
 လေးပြု ဆုတောင်းသည်ကို တွေ့ရသည်။ ရှေးဦးအဋ္ဌကထာ ကျမ်းပြု
 ပုဂ္ဂိုလ်များသည် ယင်းသို့ ခပ်ရိုးရိုးပင် ဆုတောင်းလေ့ ရှိကြပါသည်။

ကျမ်းကိုး

၁ Pali Literature of Ceylon, p. 108
 ၂ Ibid., p. 108
 ၃ Hand Book of Pali Literatrue, p.6
 ၄ Ibid., p. 76
 ၅ History of Pali Literature, Vol. II, p. 184
 ၆ HBPL, p. 156
 ၇ Dr. K. Jamanadas, Tirupati Balaji was a Buddhist Sherine, Chapter 22
 ၈ The India (Web Site) Lasti Updated 1st Nov 2001 The Southern India, The Cholas
 ၉ သာရတ္ထဋီကာထက် အလွန်နောက်ကျသည့် ဝိနယဝိနိစ္ဆယ ဋီကာတွင် ဖော်ပြပါ မဟာဝံသ (ဒုတိယပိုင်း)မှ ဂါထာကို ကိုးကား ဖော်ပြသည်ကို ထောက်၍ သာရတ္ထဋီကာခေတ်၌ မဟာဝံသ ဒုတိယပိုင်း ရှိနေပြီဟု ဆိုနိုင်သည်။
 ၁၀ Pali literature of Ceylon, pp. 106
 ၁၁ Corrections to Geigers Mahavamsa, pp. 158
 ၁၂ History of Pali Literature, Vol. II. p. 386
 ၁၃ Hand Book of Pali Literature, p. 25
 ၁၄ ဗုဒ္ဓဝံသ-ဋ္ဌ၊ စာ-၁၅၂။